

Правосуб'єктність особи щодо права на конституційне звернення: теоретичний та практичний аспекти

О. Тупицький

суддя Конституційного Суду України,
кандидат наук з державного управління

О. Шостенко

науковий консультант судді Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук

У статті розглядаються проблемні питання правосуб'єктності в межах інституту конституційного звернення, визначаються основні сутнісні критерії прийнятності цього звернення та його предмет. Також досліджується питання наявності зазначеної правосуб'єктності у органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: правосуб'єктність, конституційне звернення, критерії прийнятності, конституційна правоздатність, повноваження.

Категорія «правосуб'єктність» широко застосовується у всіх галузях юридичної науки. Однак до цього часу відсутнє однозначне розуміння її змісту та співвідношення з іншими категоріями права, підстав її виникнення та припинення, структури тощо. Зважаючи на те, що правосвідомість, праворозуміння та правозастосування є взаємопов'язаними елементами правової системи будь-якої держави, неоднозначне розуміння правосуб'єктності завжди об'єктивуватиметься у процесі правозастосування, спричиняючи правову невизначеність.

За 17-річну діяльність Конституційного Суду України (далі — КСУ) у його практиці відображено принаймні два різних підходи до розуміння правосуб'єктності щодо права на конституційне звернення, які можна сформулювати так:

— зазначена правосуб'єктність є перманентною, невідчужуваною складовою правового статусу кожного індивіда та основною юридичною підставою для його звернення до КСУ, тобто щодо індивіда є статичною правовою категорією;

— набуття такої правосуб'єктності відбувається шляхом участі індивіда у правовідносинах, пов'язаних з предметом його звернення, тобто стосовно індивіда ця категорія є ситуативною (*ad hoc*).

Відповідно тема правосуб'єктності в межах інституту конституційного звернення потребує дослідження задля забезпечення єдності правозастосування.

У теорії держави і права правосуб'єктність — це здатність особи мати та здійснювати особисто або через свого представника юридичні права та обов'язки, тобто виступати суб'єктом правовідносин. З огляду на це у вітчизняній правовій науці під правосуб'єктністю особи переважно розуміється наявність у неї властивостей правоздатності, як здатності мати права та обов'язки, та дієздатності, як здатності здійснювати та виконувати їх відповідно.

У кожній галузі права існують спеціальні норми, призначені встановлювати коло осіб, на яких поширюється дія галузевих інститутів. На рівні юридичної техніки це відбувається шляхом визначення найменувань, юридичних статусів, пере-

ліку ознак, вказівок на якості та відносини тощо, які повинні мати особи, або на дії, які вони мають вчинити, щоб виступати у ролі адресатів правових норм. Відповідно сукупність встановлених нормами галузі вимог (критеріїв), що обумовлюють спроможність особи бути носієм юридичних прав та обов'язків і реалізовувати їх, слугує визначенню правосуб'єктності особи як учасника відповідних правовідносин. Певним узагальненням цих констатацій може слугувати думка Г. Шершеневича про те, що властивість бути суб'єктом права не виникає стихійно, а є «творінням об'єктивного права»¹.

Що стосується права на конституційне звернення, то критерії правосуб'єктності визначено передусім у статті 43 Закону України «Про Конституційний Суд України». Цим приписом встановлено, що суб'єктами такого права є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи. Отже, ця норма викладена як закрита диспозиція, у котрій для позначення правових суб'єктів використано загальні універсальні імена², обсягом кожного з яких є увесь клас відповідних предметів. Наприклад, предметним значенням імені «громадяни України» є усі громадяни нашої держави, а імені «іноземці» — усі громадяни інших держав тощо. Відповідно обсягом використаного у цьому приписі словосполучення «громадяни України, іноземці, особи без громадянства» є весь універсум судження, тобто потенційно все населення Землі, а обсягом словосполучення «юридичні особи» — усі юридичні особи у світі. Нижче розглянемо, чи усі ці особи наділені відповідною правосуб'єктністю, тобто «правом на право» на конституційне звернення, і чи існують якісь позитивно-правові винятки з цього кола.

Щодо прийнятності конституційного звернення, то її критерії також визначені положеннями Закону України «Про Конституційний Суд України». За змістом цього закону конституційне звернення — це обґрунтоване письмове клопотання до КСУ про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи (частина перша, пункт 4 частини другої статті 42). Підставою для цього звернення є наявність неоднозначного застосування положень Конституції та законів України національними судами, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94). Інші вимоги щодо форми та змісту конституційного звернення визначені у положеннях частин другої, третьої статті 42 цього закону.

Разом з тим, крім, власне, законодавчих приписів, невід'ємним елементом об'єктивного права прийнято вважати і їх інтерпретацію у практиці вищих національних судів, за умов її доступності та послідовності³. Зокрема, як особливе

¹ Шершеневич Г. Ф. Наука гражданского права в России. — М. : Статут, 2003. — С. 215.

² У логіці, за теорією найменування, ім'я — це слово або словосполучення, що позначає будь-який предмет. Значенням імені є предмет, позначений цим ім'ям. Деякі імена є загальними для предметів певного класу. Клас, який становлять предмети, що є значеннями імен, називають обсягом імені (Ивлев Ю. В. Логика. — М. : Логос, 2001. — С. 17–18).

³ Див., наприклад, Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Коккінакіс проти Греції» (*Kokkinakis v. Greece*) від 25 травня 1993 року, §§ 40–41.

джерело об'єктивного права розглядаються правові позиції КСУ, що, перебуваючи у нормативній єдності із законодавчими положеннями, розкривають їх зміст і смисл¹.

Інтерпретуючи зазначені норми у своїй практиці, КСУ поступово, від справи до справи, все чіткіше визначав критерії прийнятності конституційного звернення. Це, крім іншого, вбачається з таких правових позицій:

«...безпосередньо до Конституційного Суду України з питання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України може звернутися особа, яка вважає, що конституційні права і свободи їй порушено або можуть бути порушені» (Ухвала від 15 січня 1998 року № 2-у/98);

«звернення громадянина... за змістом порушує питання, що є предметом конституційного подання. Оскільки закріплений в Конституції України перелік суб'єктів права на конституційне подання є вичерпним, клопотання... правових підстав для розгляду Конституційним Судом України не має» (Ухвала від 4 липня 2002 року № 42-у/2002);

«автор клопотання... фактично просить надати їй юридичну консультацію з приводу застосування окремих статей Кодексу, що не належить до повноважень Конституційного Суду України» (Ухвала від 17 червня 2010 року № 42-у/2010);

«...конституційне звернення має бути внесено особою, яка є суб'єктом відповідних конституційних прав і свобод та має підстави стверджувати про їх порушення або можливість порушення внаслідок неоднозначного застосування норм Конституції або законів України судами України, іншими органами державної влади, а тому прагне отримати офіційну інтерпретацію норм, які були застосовані при розв'язанні спірних правовідносин з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх прав та свобод. Таким чином, законодавець визначив коло суб'єктів права на конституційне звернення і не передбачив передачі права на його внесення іншим особам» (Ухвала від 31 травня 2011 року № 15-у/2011);

«...конституційне звернення може бути внесене особою, яка є суб'єктом відповідних правовідносин та має підстави стверджувати про порушення або можливість порушення її конституційних прав і свобод внаслідок неоднозначного застосування... судами України, іншими органами державної влади, ... норм (Конституції України або законів України. — прим. автора), які регулюють такі відносини, з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх прав та свобод» (Ухвала від 8 жовтня 2013 року № 46-у/2013).

З наведених приписів статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» та їхньої інтерпретації у правових позиціях КСУ вбачаються принаймні два основні сутнісні критерії прийнятності конституційного звернення:

1) звернення має ґрунтуватися на особистій правовій ситуації його автора — суб'єкта права на конституційне звернення, пов'язаній з предметом звернення (*критерій персональності*);

2) предмет звернення, пов'язаний з особистою правовою ситуацією автора, має узгоджуватися з компетенцією КСУ та з визначеним законом предметом конституційного звернення (*критерій предметності*).

¹ Тулицький О. М., Шостенко О. І. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти // Вісник Конституційного Суду України. — 2014. — № 2. — С. 106.

Зазначені критерії є основними закладеними законодавцем обмеженнями (фільтрами) прямого індивідуального доступу визначених у статті 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктів до конституційного правосуддя.

Наведені положення статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» та правові позиції КСУ дають підстави для висновку про те, що конституційне звернення є інструментом індивідуального конституційно-правового захисту особи, яка «вважає», що «наявність неоднозначного застосування положень Конституції України та законів України... може призвести або призвело до порушення конституційних прав і свобод». Такий захист здійснюється КСУ шляхом «офіційного тлумачення Конституції України та законів України» і лише за умови їх «неоднозначного застосування судами України іншими органами державної влади». Тому в межах інституту конституційного звернення наявність неоднозначного застосування цих нормативно-правових актів становить окремий предмет розгляду у КСУ на стадії відкриття провадження у справі. Відповідно встановлений законом предмет конституційного звернення містить декілька взаємопов'язаних складових і може бути визначений як офіційне тлумачення норм Конституції України та законів України у зв'язку з їх неоднозначним застосуванням та необхідністю захисту конституційних прав і свобод суб'єкта права на конституційне звернення.

На наш погляд, у межах інституту конституційного звернення правосуб'єктність, критерії персональності та предметності є послідовно взаємопроникаючими, але окремими елементами з перманентними взаємозв'язками. При цьому правосуб'єктність є первинним самостійним елементом. Ці елементи є складовими системи індивідуального доступу до конституційного правосуддя, яка дозволяє суб'єкту права на конституційне звернення кореспондувати особистий казус через призму визначеного законом предмета на розгляд компетентного органу — КСУ. З іншого боку, ця система забезпечує поширення у зворотному напрямі впливу конституційного правосуддя як на індивідуальну правову ситуацію суб'єкта конституційного звернення (обмежений ефект рішення — *inter partes*), так і на усі подібні правові ситуації (ефект загальної обов'язковості рішення — *erga omnes*).

Разом з тим стаття 2 Закону України «Про Конституційний Суд України» вказує на загальну суспільну мету конституційного правосуддя — «гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України». Досягнення цієї мети має здійснюватися, крім іншого, за допомогою інституту конституційного звернення, шляхом взаємодії відповідних суб'єктів, у тому числі й на стадії виконання рішень КСУ, як рух від індивідуально-партикулярного до загальносуспільного. Але для належної реалізації цього доктринального алгоритму у нашій державі все ще бракує чіткого, якісного нормативно-правового забезпечення¹.

¹ Тупицький О. М. До питання виконання інтерпретаційних актів Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. — 2013. — № 6. — С. 86; Тупицький О. М., Шостенко О. І. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти // Вісник Конституційного Суду України. — 2014. — № 2. — С. 101.

Акцентуємо, що вітчизняний законодавець позбавив критерій персональності значної жорсткості, визначивши, що інститут конституційного звернення є не лише інструментом індивідуального правового захисту від порушення суб'єктивних прав *post factum*, а й інструментом превенції їх можливого порушення. Тому, щоб відповідати цьому критерію, а також критерію предметності та отримати в межах цього інституту доступ до конституційного правосуддя, письмове клопотання до КСУ принаймні має містити виклад обставин на підтвердження існування чіткого зв'язку між особистою правовою ситуацією суб'єкта права на конституційне звернення, правовою нормою, офіційне тлумачення якої він бажає отримати, та порушенням або можливістю порушення його конституційних прав через неоднозначне застосування цієї норми національними судами чи іншими органами державної влади. Для цього суб'єкт права на конституційне звернення має виступати учасником суспільних правовідносин, до яких неоднозначно застосовується така норма, а питання щодо її тлумачення мають узгоджуватися з предметною компетенцією КСУ.

Ще більш гнучким щодо забезпечення прямого індивідуального доступу до конституційного правосуддя є підхід, закладений, наприклад, у правовій системі Греції, який прийнято позначати юридичним терміном *quasi actio popularis*. За цією доктриною підставою звернення до найвищого органу конституційного нормоконтролю є не лише безпосереднє спричинення заявникові шкоди правозастосувачами, а й наявність у нього «законного інтересу»¹. Такий інтерес пов'язаний з існуванням впливу законодавчої норми на права, законні інтереси чи правове становище заявника². Інститути нормативної та повної конституційних скарг, що діють у переважній більшості держав, навпаки, передбачають прямий індивідуальний доступ до конституційного правосуддя лише за умови застосування до особи іншими органами державної влади оспорюваної норми, тобто виключно після ствердженого порушення прав заявника. Базово іншою є доктрина *actio popularis* (з лат. — позов, який може бути заявлений кожним), яка передбачає право кожного оспорити конституційність діючого нормативного акта, незалежно від впливу оспорюваної норми на права та свободи заявника. З деякими відмінностями та в різні часи впровадження цієї доктрини мало місце у правових системах Ліхтенштейну, Мальти, Угорщини, колишньої Югославської Республіки Македонія, Перу, Чилі, Південної Африканської Республіки тощо. У Хорватії *actio popularis* свого часу призвів до перевантаження Конституційного Суду та став предметом аналізу й критичної оцінки Венеціанської Комісії³.

Таким чином, закладений у правовій системі України підхід, який надає можливість прямого індивідуального доступу до конституційної юстиції, у тому числі задля превентивного конституційно-правового захисту, є, на нашу думку, найбільш адекватним з огляду на необхідність забезпечення верховенства Конституції України та має бути збережений законодавцем у разі реформування цієї галузі судочинства.

¹ Law No. 345, article 48 (1v).

² § 76, p. 25 of the Study on Individual Access to Constitutional Justice on the basis of comments by Mr. G. Harutyunyan, Ms. A. Nussberger, Mr P. Paczolay, adopted by the European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) at its 85th Plenary Session (Venice, 17–18 December 2010), on <http://www.venice.coe.int>.

³ CDL-AD (2008) 030 Opinion on the Draft Law on the Constitutional Court of Montenegro.

Повертаючись до правосуб'єктності особи щодо права на конституційне звернення, критеріїв персональності та предметності як основних сутнісних критеріїв прийнятності цього звернення, можемо стверджувати, що за юридичною природою ці елементи не є тотожними та мають відмінні системно-правові зв'язки. Зокрема, невідповідність особи автора конституційного звернення критеріям правосуб'єктності повинна мати наслідком застосування пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» та відмову у відкритті конституційного провадження через «відсутність встановленого... цим законом права на... конституційне звернення». Натомість у разі невідповідності конституційного звернення, внесеного належним суб'єктом, критеріям персональності та предметності має констатуватися необґрунтованість або неналежна предметність цього звернення. Це матиме наслідком застосування пунктів 2 та/або 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» й відмову у відкритті конституційного провадження через невідповідність конституційного звернення вимогам цього закону або невідомість порушених питань КСУ.

Втім критерії такої правосуб'єктності та критерії прийнятності конституційного звернення у практиці КСУ іноді ототожнювалися. Внаслідок цього за фактичного недотримання суб'єктами права на конституційне звернення при складанні цього процесуального документа критеріїв персональності та/або предметності, які, на нашу думку, пов'язані з вимогами закону щодо форми та змісту цього звернення, констатувалася відсутність у цих осіб належної правосуб'єктності¹. Відповідні правові позиції є практичним відображенням наведеного розуміння правосуб'єктності особи щодо права на конституційне звернення як ситуативної правової категорії.

Теоретично правосуб'єктність осіб пов'язана з їх юридичним існуванням. Для фізичної особи — це проміжок між народженням і смертю², а для юридичної особи — між її створенням, що збігається з датою її державної реєстрації, і припиненням цієї особи. Однак фактично КСУ розглядає переважно більшість справ на підставі поданих матеріалів конституційних звернень у порядку письмового слухання, а тому не має практичної можливості з'ясувати питання юридичного існування автора конституційного звернення. Проте своєчасне з'ясування цього питання важливе для конституційного правосуддя, зокрема для правильного застосування Закону України «Про Конституційний Суд України». Тому доцільним є створення законодавчого механізму підтвердження того, що конституційне звернення є актом волевиявлення юридично існуючої особи.

Також слід зазначити, що Закон України «Про Конституційний Суд України» текстуально не встановлює обмежень у доступі до конституційного правосуддя для осіб із обмеженою цивільною дієздатністю та недієздатних осіб³.

¹ Ухвали від 18 жовтня 2011 року № 50-у/2011, від 14 березня 2012 року № 6-у/2012, від 3 квітня 2014 року № 46-у/2014.

² На відміну від України, в Ізраїлі поняття життя людини та, відповідно, його захист поширюються і на період її внутрішньоутробного перебування. Нова Конституція Угорщини 2011 року також передбачає захист життя людини з моменту зачаття.

³ Цікавим є підхід Конституційного Суду Російської Федерації, який, вирішуючи питання належності недієздатної особи до суб'єктів права на конституційну скаргу, сформував правову позицію, відповідно до якої громадянин має право звернутися до Конституційного

Не встановлює обмежень для цих категорій осіб щодо їхнього доступу до правосуддя й Конституція України (частини перша, друга, п'ята статті 55, частина перша статті 64), яка є базовою гарантією їх правового захисту. Тому питання відкриття провадження за конституційними зверненнями недієздатних осіб чи осіб з обмеженою дієздатністю має вирішуватися, на нашу думку, залежно від дотримання ними критеріїв персональності й предметності та інших вимог Закону України «Про Конституційний Суд України» до форми та змісту такого звернення.

Сумніви щодо належної правосуб'єктності не можуть не виникати у разі внесення конституційного звернення органом державної влади або органом місцевого самоврядування, незважаючи на те, що переважна більшість цих органів віднесена законом до юридичних осіб. При цьому теоретико-правове підґрунтя цих сумнівів може різнитися ще й залежно від того, чи будуть предметом конституційного звернення питання, які виникли при здійсненні його автором владних функцій, чи ті, що пов'язані з його господарською діяльністю. Адже спектр наукових поглядів включає розуміння участі органів державної влади у публічних та цивільних правовідносинах як однієї особи з «подвійною» правосуб'єктністю і як двох окремих суб'єктів приватного та публічного права, кожний з яких діє у відповідних правовідносинах.

Слід зазначити, що у випадках надходження конституційних звернень від органів державної влади та органів місцевого самоврядування КСУ у своїх актах жодного разу не зазначав мотивів належності цих осіб до суб'єктів права на таке звернення¹. Вважаємо, що з'ясування належності органу державної влади чи місцевого самоврядування до суб'єктів права на конституційне звернення має здійснюватися з огляду на зміст припису частини першої статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України», за яким це звернення є інструментом захисту *inter alia* прав юридичної особи. Однак формулювання статті 94 цього ж закону ще більше звужує можливе розуміння кола об'єктів такого захисту, безальтернативно пов'язуючи їх саме із конституційними правами і свободами суб'єктів. Таким чином, формулювання приписів цього закону не має залишати сумнівів принаймні стосовно того, що суб'єктами права на конституційне звернення є лише ті юридичні особи, на яких поширюються права, гарантовані Конституцією України фізичним особам. Тобто можемо стверджувати, що конституційна правоздатність

Суду Російської Федерації зі скаргою щодо порушення його конституційних прав положеннями закону, на підставі яких суд загальної юрисдикції прийняв рішення про визнання його недієздатним, тобто, по суті, про обмеження права на самостійну реалізацію своїх прав та обов'язків у повному обсязі з 18 років, гарантованого Конституцією Російської Федерації. Інше означало б неможливість перевірити, чи були в результаті застосування відповідних положень закону порушені конституційні права громадянина, визнаного недієздатним, що, у свою чергу, не відповідало б закріпленим Конституцією Російської Федерації гарантіям захисту конституційних прав і свобод за допомогою конституційного судочинства (підпункт 1.2 мотивувальної частини Постанови Конституційного Суду Російської Федерації від 27 лютого 2009 року № 4-П).

¹ Рішення від 9 лютого 1999 року № 1-рп/1999, ухвали від 20 квітня 1999 року № 12-у/1999, від 9 грудня 2010 року № 71-у/2010, від 29 січня 2013 року № 2-у/2013.

є основним критерієм правосуб'єктності щодо права на конституційне звернення як для фізичних, так і для юридичних осіб¹.

Натомість в Основному Законі України категорію «конституційні права і свободи» текстуально визначено як властивість правового статусу лише фізичних осіб (частина третя статті 8, частина перша статті 24, частина перша статті 64), тоді як для позначення меж дискреції органів, що здійснюють функції держави, у тому числі органів місцевого самоврядування у разі виконання ними делегованих повноважень, застосовується категорія «повноваження»² (частина друга статті 6, частина друга статті 19, частина третя статті 141, частина перша статті 144). Відповідно органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами конституційних прав і свобод, принаймні у публічних правовідносинах, адже виступають у них як суб'єкти владних повноважень. Щодо надання державою цим органам статусу юридичної особи цивілістична наука у різні часи послідовно дотримувалася позиції, що це є вимогою їхньої участі у приватних відносинах. Саме через ці органи держава та місцеві громади беруть участь у цивільному обігу та набувають цивільних прав й обов'язків³. Це, а також вчинення усіх дій від імені та в інтересах держави та територіальних громад, відсутність власного майна, відокремлених потреб, інтересів, особистої цивільної відповідальності дає

¹ Перешкодою для єдиного розуміння статусу юридичної особи приватного права як суб'єкта конституційних прав і свобод є позиція КСУ щодо невключення юридичних осіб до кола суб'єктів права, гарантованого статтею 58 Конституції України (заборона ретроспективного застосування законів), лише через відсутність прямої згадки про такого суб'єкта у назві II розділу Основного Закону України (Рішення КСУ від 9 лютого 1998 року № 1-рп). Починаючи з окремої думки тодішнього Голови КСУ, судді В. Скоморохи, ця правова позиція постійно зазнає критики з боку юридичної спільноти, що спирається й на протилежну практику ЄСПЛ та конституційних судів інших держав, які послідовно визнають юридичних осіб цивільного права адресатами норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та відповідних розділів національних конституцій. Показовою може вважатися правова позиція КС Російської Федерації у Постанові від 17 лютого 1996 року (пункт 4 мотивувальної частини) про те, що конституційне право людини і громадянина на приватну власність, закріплене у статті 35 (частини друга та третя) Конституції РФ, поширюється на юридичних осіб тією мірою, якою це право за своєю природою може бути до них застосовано. Навіть сам КСУ імпліцитно оминає наведену правову позицію, приймаючи до провадження конституційні звернення від юридичних осіб приватного права, чим фактично визнає їхню конституційну правоздатність. Тому КСУ має принагідно переглянути власну правову позицію, не чекаючи її подолання законодавцем шляхом зміни назви розділу II Конституції України.

² У теорії держави і права владні повноваження розглядаються як засіб впливу суб'єкта на правову поведінку підвладного суб'єкта. Повноваження не є ні правом, ні обов'язком у чистому вигляді. Можна вважати, що повноваження є обов'язком здійснювати (реалізувати, застосовувати) конкретне суб'єктивне право. Тому одичиничне використання щодо місцевого самоврядування терміна «права», яке має місце у статті 145 в сенсі їх судового захисту, слід швидше вважати певним, не досить вдалим лінгвістичним прийомом універсалізації цієї норми, що має одночасно охоплювати спори як щодо здійснення місцевими громадами права на самоврядування, так і щодо повноважень створених ними органів.

³ Див., наприклад, *Венедиктов А. В.* Государственная социалистическая собственность / А. В. Венедиктов. — М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1948. — 839 с.; *Кулагин М. И.* Государственно-монополистический капитализм и юридическое лицо / М. И. Кулагин // Избранные труды. — М. : Статут, 1997. — С. 16–182. — (В серии «Классика российской цивилистики»).

нам підстави визначити функції органів державної влади і органів місцевого самоврядування у цивільних правовідносинах як фактичне представництво за законом¹ та розпорядження чужим майном (державною та комунальною власністю відповідно). Тому у цивільних правовідносинах статутною ознакою цих органів як юридичних осіб публічного права можна, на нашу думку, вважати відсутність об'єктів, які потребували б правового, а передусім конституційно-правового захисту, інструментом якого є конституційне звернення. Відповідно органи державної влади та органи місцевого самоврядування, незважаючи на їхній, визначений законом статус юридичних осіб, не є, на наше переконання, суб'єктами права на конституційне звернення.

Вищевикладене можна резюмувати так. Правосуб'єктність щодо права на конституційне звернення мають усі фізичні особи та усі юридичні особи приватного права. Оскільки конституційне звернення є перш за все інструментом індивідуального конституційно-правового захисту, то саме конституційна правоздатність як спільна ознака юридичних статусів цих осіб є основним критерієм такої правосуб'єктності. Через відсутність конституційної правоздатності органи державної влади та органи місцевого самоврядування, незважаючи на їхню участь як юридичних осіб (публічного права) у цивільному обігу, не є суб'єктами права на конституційне звернення, тобто не наділені відповідною правосуб'єктністю.

Правосуб'єктність щодо права на конституційне звернення є елементом правового статусу кожної особи, яка має конституційну правоздатність, та статичною об'єктивно-правовою категорією. Вона не залежить (не зникає) від того, чи дотримав суб'єкт права на конституційне звернення при складанні цього процесуального документа вимог закону щодо форми, змісту та суті конституційного звернення, зокрема критеріїв персональності та предметності.

Правосуб'єктність як елемент правового статусу особи пов'язана з її юридичним існуванням. Тому порядок підтвердження актуального юридичного стану автора конституційного звернення має бути встановлений законодавцем.

Слід також зазначити, що з огляду на свою важливість та багатоаспектність порушені у статті питання потребують подальшого наукового розроблення.

Тулицкий А., Шостенко О. Правосубъектность лица относительно права на конституционное обращение: теоретический и практический аспекты. В статье рассматриваются проблемные вопросы правосубъектности в рамках института конституционного обращения, определяются основные сущностные характеристики приемлемости данного обращения и его предмет. Также исследуется вопрос наличия указанной правосубъектности у органов государственной власти и органов местного самоуправления.

Ключевые слова: правосубъектность, конституционное обращение, критерии приемлемости, конституционная правоспособность, полномочия.

¹ Під представництвом розуміють правовідношення, відповідно до якого одна сторона (представник) на підставі набутих нею повноважень виступає від імені іншої особи, яку представляє, створюючи, змінюючи чи припиняючи безпосередньо для цієї особи цивільні права та обов'язки. Тобто цивільно-правові наслідки юридичних дій за повноваженням представництва настають не для представника, а для представленої ними особи. Представництво за законом має місце тоді, коли особа представника, перелік її повноважень і випадки такого представництва визначаються певним нормативно-правовим актом.

Tupytskyy O., Shostenko O. Legal Personality Regarding the Right to Constitutional Appeal: the Theoretical and Practical Aspects. *The article deals with the problematic issues of legal personality in the framework of the constitutional appeal institute and defines the main essential criteria of the admissibility of this appeal and its subject. The question of possession by the bodies of state power and bodies of local self-government of the mentioned legal personality is also examined.*

Key words: *legal personality, constitutional appeal, admissibility criteria, constitutional capacity, authorities.*